

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЗООЛОГІЇ ІМ. І. І. ШМАЛЬГАУЗЕНА

БУРДЕЙНА Світлана Яківна

УДК 595.42:598.28/.29(477.7)

**КЛІЩІ – ПОСТІЙНІ ЕКТОПАРАЗИТИ ГОРОБЦЕПОДІБНИХ ПТАХІВ,
ЩО МІГРУЮТЬ ЧЕРЕЗ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я**

03.00.08 – зоологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук

Київ – 2012

АНОТАЦІЯ

Бурдейна С. Я. Кліщі – постійні ектопаразити горобцеподібних птахів, що мігрують через північно-західне Причорномор'я. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.08 – зоологія. Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України, Київ, 2012 р.

Встановлено, що на пір'яному покриві та шкірі горобцеподібних птахів, що мігрують через північно-західне Причорномор'я мешкає 98 видів кліщів: з них 80 видів пір'яних кліщів, 14 видів очинних кліщів та 4 види паразитичних хейлетид. Для дослідженого регіону ці дані наведено вперше. 37 видів пір'яних кліщів, 14 видів очинних кліщів та 2 види хейлетид вперше відзначені для акарофауни України, три види кліщів описані, як нові для науки.

Здійснений детальний аналіз видового складу кліщів 16 родин горобцеподібних птахів. З'ясовано, що найбільше видове різноманіття кліщів представлене на птахах родин славкові та мухоловові. Встановлено достатньо вузьку специфічність у стосунках «хазяїн-паразит»: переважна кількість паразитів мешкає на одному виді птаха-хазяїна. Для 20 видів кліщів виявлені нові види птахів-хазяїв.

Запропоновано оціночну шкалу для візуального визначення ступеня зараження опахал пір'яними кліщами, від 0 до 5, тобто від повної відсутності кліщів до більш половини зайнятих кліщами опахал.

Показано, що ступінь зараженості пір'яними кліщами масових видів (кропив'янки чорноголової та вільшанки) птахів залежить від виду, віку та сезону року.

Ключові слова: кліщі, горобцеподібні птахи, північно-західне Причорномор'я, о. Зміїний, паразит-хазяїн, екстенсивність, інтенсивність.

АННОТАЦІЯ

Бурдейная С.Я. Клеши – постоянные эктопаразиты воробьинообразных птиц мигрирующих через северо-западное Причерноморье. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.08 – зоология. Институт зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины, Киев, 2012 г.

Диссертация представляет собой первую обобщающую работу посвященную изучению клещей – постоянных эктопаразитов воробьинообразных птиц Украины.

В результате работы, установлено, что фауна клещей перьевого и кожного покровов воробьинообразных птиц, мигрирующих через северо-западное Причерноморье включает 98 видов клещей трех морфо-экологических групп из 12 родов, 6 семейств и 2 надсемейств. Из них 37 видов перьевых клещей, 14 видов очинных клещей и 2 вида хейлетид приводятся впервые для акарофауны Украины. Три вида перьевых клещей – *Proctophyllodes lusciniiae*, *Proctophyllodes oriole*, *Trouessartia phylloscopus* описаны как новые для науки.

Среди клещей – постоянных эктопаразитов воробьинообразных птиц преобладают перьевые клещи. Проведен детальный анализ видового состава клещей 16 семейств воробьинообразных птиц. Выяснено, что наибольшее видовое разнообразие клещей представлено на крупных семействах птиц, славковых и мухоловковых. Установлена достаточно узкая специфичность в паразито-хозяйниных отношениях, преобладающее число паразитов тяготеет к обитанию на одном виде птицы-хозяине. Для 20 видов клещей выявлены новые виды птиц-хозяев.

Предложена оценочная шкала для визуального определения степени заражения опахал перьевыми клещами, от 0 до 5, т.е. от полного отсутствия клещей до более половины занятых клещами опахал.

На основании осмотра оперения мигрирующих птиц, на предмет зараженности перьевыми клещами, установлена зависимость степени заражения массовых видов (славки черноголової и зарянки) птиц от вида, возраста и сезона года. Выяснено, что экстенсивность заражения взрослых особей черноголової славки во время весенних пролетов находилась в пределах от 33,33 до 84,03 %. У осенних мигрантов, молодых особей от 67,74 % до 100 %, взрослых особей от 75 % до 100 %. Интенсивность заражения

оказалась выше у осенних мигрантов, чем у весенних. Экстенсивность заражения взрослых особей зарянки во время весенних миграций находилась пределах от 31,58 % до 61,54 %. Осенние мигранты, молодые особи были заражены в пределах от 8,37 % до 33,82 %, взрослые особи от 5,88 % до 27,27 %. Интенсивность заражения оказалась выше у весенних мигрантов.

Ключевые слова: клещи, воробьинообразные птицы, северо-западное Причерноморье, о. Змеиный, паразит-хозяин, экстенсивность, интенсивность.

SUMMARY

Burdejnaja S. J. Mites – permanent ectoparasites of passerine birds that migrate through the north-western Black Sea Region. Manuscript.

Thesis for a degree of Candidate of Biological Sciences (Ph. D. (Biology)) by speciality 03.00.08 – zoology. Schmalhausen Institute of Zoology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2012.

During the study of mites parasiting on the feathers and skin of Passerine birds that migrate through the north-western part of the Black Sea Region a 98 mite species were recorded: 80 species of feather mites, 14 species of quill mites and 4 species of parasitic cheyletyd mites. These data are presented for the studied area for the first time. Thirty seven species of feather mites, 14 species of quill mites, and 2 species of cheyletid mites are recorded for the first time for Ukrainian acarofauna, and three species described as new for science.

The detailed analysis of acarofauna of 16 families of passerine birds is provided. The majority of mite species diversity is presented in the large birds families: Sylviidae and Muscicapidae. The enough high specialization in parasite-host relationships is revealed: most of mite species parasitic on one species of a bird. A new host records are provided for the 20 species of mites.

A visual assessment scale to determine the degree of infection of mites on feathers fan is proposed: the scale changes from 0 to 5 – from the complete absence of mites to more than half of feathers fan infected.

Degree of infection by feather mites of mass species of birds (Blackcap and European Robin) depends on the species and age of the host and season of the year.

Key words: mites, Passerine birds, north-west part of the Black Sea region, the Zmeiny island, parasite-host relations, extensiveness, intensiveness.